

De yngste barnas kroppslige uttrykk

Hvordan de imøtekommes, forstås og tolkes

Av

Mona Neeraas

Kandidatnummer: 2037

Bacheloroppgave

BHBAC3900

Trondheim, Mai, 2019

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen. Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Forord

I forkant av min bacheloroppgave vil jeg benytte sjansen til å sende en stor takk til mine informanter for deres deltakelse i min bacheloroppgave. Uten deres bidrag ville ikke oppgaven vært en mulighet!

Jeg vil også rette en stor takk til mine veiledere Jon Olaf Berg og Ulla-Britt Ertsås. Takk for all god hjelp, gode råd og veiledning på veien fra start til slutt.

Takk til Sandra Kristin Hansen for god sekretær hjelp under innsamlingsprosessen.

Må også rette en stor takk til min kollega, tidligere bachelorstudent, nå masterstudent, for utrolig god hjelp, inspirasjon og oppløftende ord underveis i prosessen!

Til slutt vil jeg også rette en stor takk til familie, venner og medstudenter for gode ord og heiarop lang veien!

Mona Neeraas

03.05.2019

Innholdsfortegnelse

Forord	2
1. Innledning.....	5
1.1 Tema/bakgrunn.....	5
1.2 Problemstilling og avgrensing	5
1.3 Begrepsavklaring	6
1.4 Oppgavens disposisjon	6
2. Teori	7
2.1 De yngste barnas kroppslighet.....	7
2.1.1 De yngste barna kommuniserer gjennom kroppen.....	7
2.1.2 Hvert barn har sin måte å snakke på	9
2.2 Voksenrollen.....	11
2.3 Medvirkning	12
3. Metode.....	14
3.1 Valg av metode.....	14
3.2 Intervju som kvalitativ forskningsmetode	15
3.3 Valg av informanter.....	16
3.4 Gjennomføring av intervjuene.....	17
3.5 Etterarbeid og behandling av innsamlet data.....	18
3.6 Forskningsetiske valg	19
3.7 Metodekritikk	20
4. Funn og drøfting.....	21
4.1 De yngste barnas kroppslighet.....	21
4.2 Voksenrollen.....	24
4.3 Medvirkning	25
5. Avslutning	28
6. LITTERATURLISTE	29
7. Vedlegg	31
7.1 Intervjuguide.....	31
7.2 samtykkeskjema.....	33

1. Innledning

1.1 Tema/bakgrunn

I rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver står det:

Barnehagen skal være bevisst på at kommunikasjon og språk påvirker og påvirkes av alle sider ved barnets utvikling. Gjennom dialog og samspill skal barna støttes i å kommunisere, medvirke, lytte, forstå og skape mening. (...) Personalet skal anerkjenne og respondere på barnas ulike verbale og non-verbale uttrykk og støtte deres språkutvikling. (...) Personalet skal stimulere barns verbale og non-verbale kommunikasjon og legge til rette for at alle barn involveres i samspill og i samtaler (Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver, 2017, s. 19).

Ifølge Statistisk sentralbyrå (2019) har 83,5% av alle barn i alderen 1-2 år plass i barnehagen (Statistisk sentralbyrå, 2019). I motsetning til i 2000 hvor kun 37% av alle barn i alderen 1-2 år hadde plass i barnehage (Statistisk Sentralbyrå, 2017). Da det tidligere ikke har vært så mange barn under tre år i barnehagen, har akkurat denne aldersgruppen ikke hatt så stor oppmerksomhet i utdanningen vår og i barnehageforskningen. Selv om dette nå kan ses å ha snudd, mener jeg det mangler kunnskap om de yngste barna. Dermed er det viktig at barnehagelærere og studenter setter seg inn i hva det er de minste barna trenger.

Drugli (2018) sier at:

De minste barna kan ikke fortelle med ord at de er redde, lei seg, usikre eller glade, men de kan vise det gjennom sine nonverbale uttrykk. Da er det viktig at de er omgitt av voksne som kan fange opp, forstå og forholde seg til disse nonverbale uttrykkene. (Drugli, 2018).

Drugli (2018) sin artikkel kan vise til noe av grunnen til mitt valg av tema. For min interesse ligger i å lære seg å forstå barnet, og dets utvikling. Barns utvikling har siden første års praksis interessert meg, og jeg er interessert i å få mer kunnskap omkring emnet. Dette gjelder spesielt de yngstes kroppslige uttrykk.

1.2 Problemstilling og avgrensing

Problemstillingen jeg har valgt for min oppgave er som følger:

På hvilken måte imøtekommes de yngste barnas kroppslige uttrykk? Hvordan forstås og tolkes de?

Jeg har valgt å vektlegge 3 sider av problematikken: 1) de yngste barnas kroppslighet, 2) voksenrollen og 3) medvirkning.

1.3 Begrepsavklaring

De yngste barna: Forstås i oppgaven som barn i ett- og toårsalderen (Løkken, 2004, s.17)

Kroppslige uttrykk: Forstås i oppgaven som kroppslig bevegelse, barns handlinger som atferd og som handlinger med mening (Løkken, 2004, s. 28). Hvordan barn bruker kroppen til å uttrykke seg (Johannesen, 2012, s.87).

Kommunikasjonsform: Forstås i oppgaven som former for å gi uttrykk for sitt syn (Bae, 2012, s. 19)

Medvirkning: Forstås i oppgaven som barns rett til å uttrykke seg selv og bli hørt. Retten til å bli møtt med respekt for det de uttrykker (Bae, 2012, s. 18)

1.4 Oppgavens disposisjon

I første del av oppgaven 1.*Innledning* har jeg aktualisert og redegjort for valg av tema. I del 2. *Teori* vil jeg ta for meg oppgavens teoretiske grunnlag som vil bli relevant for drøfting og funn. I del 3. *Metode* vil jeg ta for meg mitt valg av metode, samt prosess, arbeid med oppgavens tilnærming og etiske betraktninger. I del 4. *Funn* vil jeg presentere mine funn fra datainnsamlingen og drøfte disse opp mot relevant teori presentert i del 2 samt problemstillingen. I del 5. *Avslutning* vil jeg oppsummere oppgavens innhold og forsikre meg om at jeg har svart på oppgavens problemstilling.

2. Teori

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere relevant teori som vil bli brukt i drøftingskapittelet i oppgaven.

Jeg vil først definere og redegjøre omkring begrepet de yngste barnas kroppslige uttrykk, før jeg går over på mer konkret hvordan barna kommuniserer med kroppen. Videre vil jeg ta for meg tre forskjellige typer kommunikasjon: gråt, blikk og lek.

Videre kommer voksenrollen inn, hvor jeg vil redegjøre for hvordan personalet jobber med de yngste barnas kroppslige uttrykk. Til slutt vil jeg gå inn på begrepet medvirkning, ved og definere dette og redegjøre for hvordan de yngste barna i barnehagen kan medvirke.

2.1 De yngste barnas kroppslighet

2.1.1 De yngste barna kommuniserer gjennom kroppen

Sandseter, Hagen & Moser (2018, s. 28) sier: «Små barn har «kun» kroppen å uttrykke seg med». Videre sier Dragland (2016, s.15) at man kanskje ikke tenker over at armer og bein også er en del av vår kommunikasjon. Det at armer og bein blir brukt for å formidle alle slags budskap. Med dette menes det at armer og bein, som et kroppslig uttrykk bidrar til å formidle alt fra glede til protest.

Sandvik (2006, s. 15) sier at kommunikasjonen blant de yngste barna stiller krav til de voksne i barnehagen. Det handler om å legge merke til alt barnet gjør. Hun bruker «barnet som kropp» som en beskrivelse på dette. Det å kunne lytte til lyder barnet lager er noe Sandvik sier krever trening. Det handler også om å «ha evnen til å tolke med utgangspunkt i det gode blikk». Videre sier Sandvik at en må være oppmerksom, ikke bare på barnet, men detaljene i kommunikasjonen. Hun sier at om en lukker blikket er det fort gjort å få problemer med å forstå barnet og dets vilje. Dette tolker jeg som å se hele barnet, og ikke avgrense omkring barnet. Det å forstå detaljene i kommunikasjonen vil være veldig viktig. Dette krever personalet som kjenner barna, og kan legge merke til de små tingene.

Igjen ser vi tilbake på Sandseter, Hagen & Moser (2018, s.28) som her sier at: «Kroppen er et grunnleggende element for barnehagebarns kommunikasjon og har derfor også stor betydning for deres sosiale relasjoner». Noe som vil bli viktig for personalet i barnehagen å ha i bakhodet gjennom hverdagen. Det at kroppslige uttrykk blir verdsatt, samt oppfordret og blir tatt vare på for å videre stimulere barnas utvikling, i her, for eksempel sosiale relasjoner.

Wolf (2014, s. 98) sier at vi må rette fokuset mot andre uttrykksformer enn verbale når vi vil ha tilgang til små barns meninger og intensjoner. Vi må rette fokuset mot blant annet de kroppslige, lekende og estetiske formene. Det er nemlig gjennom kropp, bevegelse og lekende uttrykk de yngste barnas meninger og følelser kommer til syne (2014, s.99). Hvordan barnet bruker blikket, hvordan det peker og beveger seg er en stor del av hvordan de yngste barna kommuniserer (2014, s.104). Dette nettopp fordi barn er forskjellige, og det kan være stor forskjell på hvor mye ett barn uttrykker noe kontra hvor mye ett annet barn uttrykker seg. Lindseth (2004, s. 18) sier at noen barn viser tydelig hva de vil, da med tanke på sult, fysiske problemer som sår eller at de er trøtte. Andre barn kan derimot være mer forsiktige, eller vanskelige å forstå. Dette gjør det vanskeligere å tolke signalene deres, samt å forstå hva de vil ha frem. Dette som Lindseth sier kan vi også se igjen i det Brodin & Hylander (2004, s. 32) sier: «Enkelte barn er tydelige og lette å forstå, mens en må være detektiv for å skjønne hva som foregår når det gjelder andre barn». De sier videre; Skal en være i stand til å forstå barna må den voksne kunne forstå hvilke følelser som styrer tolkningene og reaksjonene hos barna. I dette legger jeg at den voksne må være oppmerksom på barnet og at den voksne må kunne rette oppmerksomheten mot forskjellige typer for kommunikasjon, og ikke bli for opptatt av den tydeligste formen til barnet.

Løkken (2004, s.17) argumenterer for at kroppen vet og forstår gjennom blant annet aktivitet og handling. Barnet vet at det gjennom å handle vil det få den voksnes oppmerksomhet, og dermed kan formidle det hen vil. Med dette mener nok Løkken at barnet fort tilegner seg kunnskap om hva som «fungerer» for å få den voksnes oppmerksomhet. Barna legger også fort merke til om den voksne er oppmerksom på det vedkommende prøver og formidle. Dette setter igjen tonen for om barnet vil være motivert til å fortsette å opprette kontakt med personalet.

Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (2017) sier at: «I barnehagen skal alle barna oppleve å bli sett, forstått, respektert og få den hjelp og støtte de har behov for». Det rammeplanen sier blir for meg en «oppfordring» til alle ansatte i barnehagen om å ta barnas kroppslige uttrykk på alvor slik at barna føler at de blir sett, forstått, respektert og at de får den hjelp og støtte de har behov for. Om barna ikke føler på akkurat dette, er det ikke sikkert de er motiverte til å en gang prøve å uttrykke seg.

Jeg vil avslutte denne delen med et sitat fra Schibbye & Løvlie (2017, s.82): «Det kroppen formidler, utklasser verbale uttrykk». Dette sitatet er for meg gull. Jeg tolker det som at kroppen er det viktigste midlet for kommunikasjon vi har. Uten kroppslige uttrykk (herunder;

blikk, ansiktsuttrykk, bevegelse og mye mer) ville kommunikasjonen vært ganske monoton, og dermed ville det vært vanskeligere å tolke og forstå hva motparten mener eller vil ha frem.

2.1.2 Hvert barn har sin måte å snakke på

Overskriften her er inspirert av min informant Trude, og denne delen vil ha fokus på tre måter å bruke kroppen som kommunikasjonsform på. Jeg vil gå inn på gråt og blikk. Det er selvfølgelig også andre kroppslige uttrykk, men det er disse som hadde størst fokus gjennom intervjuene med mine informanter.

2.1.2.1 Gråt

Nina Rossholt (2010, s. 105) setter ord på hvordan gråten kan sidestilles med søvn og behovet for mat. Hun sier at de i likhet med hverandre er en værensform. Videre snakker hun om hvordan gråten er en igangsetter for kommunikasjon mellom store og små kropper. Rossholt (2010, s. 105) sier så at kommunikasjonen er «der toner og rytmer skli inn i hverandre visualisert gjennom kropper i bevegelse, hele tiden til og fra noe og noen». Noe som for meg betyr at kommunikasjonen består av mange komponenter, i denne sammenhengen er det gråt. Gråten består av forskjellige toner på den måte at den høres forskjellig ut fra barn til barn og fra type gråt til type gråt. Også rytmen av gråten kan hjelpe og identifisere hvorfor barnet gråter. Alt dette vil da skli sammen og bli visualisert med hele kroppen, bevegelsene samspiller med tonene og rytmene.

Sally og Edwin Kiester (2011, s. 41) sier at en fremstående forsker en gang har sagt «Babyer skriker. Det er det de skal gjøre». Noe som for meg betyr at gråten er en naturlig del av de yngstes kommunikasjon, et grunnleggende element. Videre sier de at selv om de minste kanskje ikke har et språk, så er ikke dette synonymt med at små barn er stille. Babyers stemmer brukes til alt. Behov, følelser, tanker, misnøye og reaksjoner på både indre og ytre stimuli. Alt dette kan settes i sammenheng med barnets gråt da man har mange forskjellige typer gråt. Gråt som varierer, både fra baby til baby, men også i stemmeleie og rytme (Kiester & Kiester, 2011, s. 43). Rossholt (2010, s. 107) trekker for eksempel fram «sår gråt, trassgråt, skru av og på-gråt, trøtt gråt, redd gråt og sinnegråt». Videre trekkes det også fram av Rossholt (2010) at de forskjellige typer gråt møtes på forskjellige måter. Et eksempel hun trekker frem er at «Trassgråt og sinnegråt er lettere å takle enn sår gråt». Dette har hun blitt fortalt av personalet i en barnehage hun har vært i.

Gråten kan møtes på flere forskjellige måter. «Gråten møtes av personalet på ulike måter, og kan leses som former for omsorgspraksiser som igangsetter bevegelser i ting og kropper (Rossholt, 2010, s. 112). Rossholt (2010, s.106) trekker frem et eksempel på hvilke materialer som kan brukes i møte med gråten: vogner, sykler og lommestørklær. Dette vil da være et eksempel på den materialistiske måten å møte gråten på. Hun snakker også om en annen omsorgspraksis, nettopp det å «holde rundt». En praksis der man går nært på barnet og leser ansikt og kropp. Det kan være et barn som kanskje ikke sier så mye, men fremdeles har behov for trøst. Det å være på barns nivå ved og sette seg på huk. Hun sier noe om at det en leser fra en annens ansikt ikke kan skrives ned på papir. Det er noe som skapes i øyeblikket, og det er aldri likt (2010, s. 111- 112).

Abrahamsen (2016) sier at

Gråt er ikke bortskjemthet, men et signal fra et barn som ikke kan si i fra på noen annen måte. For et lite barn er det fortvilende å ikke få gehør for gråten. Det er ikke bra om gråt blir noe vi skal prøve å få vekk. Vi må anerkjenne barnas gråt og de må få tilbakemelding på at de er fortvilte og at de får trøst. Vi må lære oss å tolke barnas gråt, ikke bare føyse den unna.

Abrahamsen (2016) snakker videre om hvorfor det er viktig at de ansatte i barnehagen snakker sammen om gråten.

Blir det opp til den enkelte ansatte, vil egne foreldreerfaringer, syn på barneoppdragelse og temperament avgjøre hvordan barnets gråt blir møtt. Det betyr at gråt kan bli møtt med tilgjengelighet, men også med irritasjon og utålmodighet. Og kanskje til og med ignorering eller avvisning.

Det Abrahamsen her sier handler altså om at det finnes mange måter å møte barns gråt på. Det kan være vanskelig å vite hvordan personalet i barnehagen møter gråten, da det er personavhengig. Det vil bli slik som Rossholt (2010 s. 104) sier: «Hvorfor personalet gjør det de gjør har de ofte ikke en klar formening om. For når mening kroppsliggjøres produserer kroppen praksiser ofte uten at ord brukes for å beskrive det som gjøres» (Rossholt, 2010, s. 104).

2.1.2.2 Blikk

Jeg velger å starte denne delen med et utdrag fra Schibbye & Løvlie (2017, s.79):

Hva er det med spedbarnets blikk? Dette uutgrunnelige, klare, stille blikket, som i et plutselig våkent øyeblikk ser oss inn i øynene og åpner seg mot oss? «To luker i himmelen går opp», skriver André Bjerke i diktet «Det største mysterium». Og blir vi forundret av dette blikket, av dets mystiske, nesten fremmede taushet. Samtidig overveldes vi av hvordan det påkaller oss og pålegger oss dette store ansvaret – pass på meg! (Schibbye & Løvlie, 2017, s. 79).

Jeg synes dette er en start som setter rammene for hva som menes med blikk som kroppslig uttrykk. Nettopp fordi det viser til hvor stor betydning et blikk kan ha. Hvor mye et blikk kan fortelle en person.

Schibbye & Løvlie (2017, s.80) hevder også at blikk er den første formen for dialog hos de yngste barna. Umiddelbart vil et barn søke blikket til en voksen. Dette er noe som blir med barnet hele veien resten av livet. Det er en del av menneskers samspill med hverandre.

Om man klarer og merke seg hvor barnet fester blikket sitt, eller hva barnet følger med på kan en plukke opp barnet intensjoner og barnets fokus (Sandvik, 2006, s. 14). Man kan fort se om barnet er interessert i noe. Nettopp fordi blikket deres følger det interessante, og de ser gjerne rundt seg for å se om noen andre også kanskje har sett det de har satt interessen sin på (Schibbye & Løvlie, 2017, s. 43).

2.2 Voksenrollen

Rammeplanen (2017, s. 17) sier at: «Personalet skal være lydhør for barnas uttrykk og imøtekomme deres behov for omsorg med sensitivitet». Jeg tolker at rammeplanen mener personalet i barnehagen har som oppgave å være oppmerksomme mot barn, og ta imot alt barna gir dem. Alt av uttrykk skal tolkes og forstås, slik at barna får en hverdag som er preget av følelsen av å bli tatt på alvor, og bli forstått.

Sandvik (2006, s.10) snakker om *det gode blikk* (min utheving). At det gode blikk «ser ting i beste mening, leter etter muligheter for å forstå barn, relasjoner og situasjoner på mange ulike måter». Hva menes egentlig med dette? Jeg tolker det slik at personalet i barnehagen øver seg på å se hele barnet. De streber etter å lære nye teknikker for å forstå barna, lære å knytte relasjoner med barna slik at det i senere tid vil bli «enklere» å forstå barnas uttrykk. Slik som Sandvik (2006, s.14) også påpeker:» Personalet må se helheten og vurdere alt sammen i forhold til det enkelte barn, relasjonen og situasjonen». Det som her blir viktig er og ikke glemme at også de voksnes kroppslighet spiller inn på barna. Barna observerer og tolker de voksnes kroppslighet, på samme måte som vi skal tolke deres. Dette fordi barna gjerne ser

opp til de voksne i barnehagen, og på dette vis også blir påvirket av de voksnes kroppslighet (Sandseter, Hagen & Moser, 2018, s. 31). Dermed vil det være viktig for de voksne i barnehagen å være bevisst på egen kroppslighet. Det kan også selvfølgelig være utfordrende å lese de minste barnas kroppslige uttrykk. Dette fordi hvert barn er forskjellig. Sandvik & Johannesen (2008, s.85) sier at: «Det å lytte til barnet uten at det får konsekvenser, kan være lett når man jobber med de minste. Mens det vi egentlig trenger er et kurs i å lese de minstes kroppsspråk. Det handler i større grad om at barnet skal føle seg sett og forstått». Som Sandvik & Johannesen (2008, s.85) sier, handler det hele i bunn og grunn om barnet skal føle seg sett og forstått. Det blir da personalet i barnehagens største og kanskje viktigste oppgave. Selv om en kan føle det er vanskelig å forstå de yngste barnas uttrykk, vil det å prøve være av stor betydning. Slik vil den voksne bekrefte ovenfor barnet at de iallfall prøver og forstå. Et eksempel kan være om et barn peker på noe og lager en lyd som for eksempel «tøøø». Dette kan møtes av en i personalet med «er du tørst?». På denne måten kan barnet med sine kroppslige uttrykk bekrefte eller avkrefte om du har forstått han korrekt (Sandvik, 2006, s. 15).

Dette handler om at personalets rolle er å øve seg på å forstå barnet. Det å prøve å tolke det barnet vil med blick eller gester handler om at de trener seg på å utforske det småbarnas blick og pekefinger betyr. Dette vil også være viktig med tanke på de yngste barnas medvirkning, noe jeg vil komme tilbake til i neste del. (Sandvik, 2006, s. 20 - 21).

2.3 Medvirkning

I barnehageloven §3 står det at «barn i barnehagen har rett til å gi uttrykk for sitt syn på barnehagens daglige virksomhet». Det står videre i §3 at «barnets synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med dets alder og modenhet». Dette vil da si at det også gjelder de yngste barna i barnehagen. Dette finner vi også tilbake til om vi ser på hva Berit Bae skriver. Berit Bae (2012, s.18) henviser til de generelle kommentarene satt sammen av barnekomiteen i 2009, hvor hun presenterer forskjellige sitat fra kommentarene. En av hennes kommentarer går på de yngstes rett til medvirkning. Hun sier: Også barn på småbarnsavdelinger skal ha rett til å bli møtt med respekt for det de uttrykker. Her går det igjen at også de yngste barna i barnehagen skal ha rett til å medvirke i barnehagen. Videre kan vi se kort på hva grunnloven sier om barns rett til medvirkning: Barn har krav på respekt for sitt menneskeverd. De har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling. (Grunnloven §104). Som en da ser her er det

også konstituert i grunnloven at alle barn skal ha rett til å medvirke. Men på hvilken måte kan de yngste barna medvirke?

Sandvik (2006, s. 10) fastslår at: «barna ser ut til å ha en iboende vilje, lyst, mot og kraft til å forstå, forholde seg til og forhandle med det livet og den verden de er en del av». Bare ved å se på det Sandvik her sier kan en forstå at barn, uansett alder, er bevisst på at de kan delta i eget liv, og ta egne valg så godt det lar seg gjøre. En form for medvirkning hos de yngste barna kan være at vi merker oss og respekterer deres markeringer. Et eksempel kan være når barnet snur seg bort fra grøtskjeen ved matbordet. Noe som kan være et tegn på at barnet er mett og ikke vil ha mer (Sandvik, 2006, s.21). Men hva om den voksne da tenker at barnet burde spise mer, og at barnets beste ikke her blir møtt?

Johansson (2013, s. 66) sier noe om at voksne kan handle ut ifra sitt eget syn når det kommer til hva som er bra for barnet. Det beskrives som «*de voksne vet best*» (forfatters uthevning). Det kan forklares som en strategisk handling, som skal ha måloppnåelse sentralt. Her vil en da kunne stå ovenfor et dilemma. Man har den voksnes syn på hva det mener er rett ovenfor barnet, og barnet syn på hva hen vil. Johansson (2013, s. 66) sier også at «iblant kolliderer barnas og de voksnes ønsker». Og det er nettopp her man sammen med barnet må komme frem til hva som kan være et alternativ. Selvfølgelig må barna få muligheten til å kjenne potensialet i egne meninger, og hvilken kraft denne kan ha, også deres egne lyster og eget mot (Sandvik, 2006, s. 21). Et alternativ, om en skal se tilbake på *den voksne vet best* utsagnet, kan være at barnet sier «nei, dette vil jeg ikke» men du som voksenperson mener at dette er noe barna burde gjøre. Da kan den voksne akseptere barnets nei, og heller vente til barnet selv forstår at «det jeg sa nei til kan muligens være lurt å gjennomføre» (Johansson, 2013, s. 66-67).

Det som i bunn og grunn vil bli viktig for barnehagepersonalet å huske er det rammeplanen (2017, s. 21) sier om barns medvirkning:

Barnehagen skal være bevisst på barnas ulike uttrykksformer og tilrettelegge for medvirkning på måter som er tilpasset barnas alder, erfaringer, individuelle forutsetninger og behov. Også de yngste barna og barn som kommuniserer på andre måter enn gjennom tale, har rett til å gi uttrykk for sine synspunkter på egne vilkår. Barnehagen må observere og følge opp alle barns ulike uttrykk og behov.

3. Metode

Dalland (2017, s.52) beskriver metoden som forskerens redskap i møte med noe vi vil undersøke. Han sier metoden hjelper oss til å samle inn *data*, det vil si den informasjonen vi trenger til undersøkelsen vår (2017, s. 52). Larsen (2017, s.17) kaller metoden for forskerens verktøy, hun sier videre at et slikt redskap er en fremgangsmåte for å få svar på spørsmål og få ny kunnskap og viten innenfor et felt (Larsen, 2017,s. 17). Larsen (2017, s.25) påpeker at det er vanlig og skille mellom to hovedtyper metoder. Når vi skal i gang med en undersøkelse, må vi tenke gjennom hva man vil med undersøkelsen, og velge metode deretter. Vi kan skille mellom *kvantitative* og *kvalitative* metoder. Larsen (2017) trekker frem at kvantitative metoder er tellbare. Det er informasjon vi teller opp, og som gir oss et tall som resultat. Videre trekker Larsen (2017) frem at kvalitative metoder er ikke-tallfestbare, og at slike data ofte er i form av tekst (Larsen, 2017,s.25). Dalland (2017, s. 52) sier også at kvalitative metoder tar sikte på å fange opp mening og opplevelse som ikke lar seg tallfeste eller måle (Dalland, 2017, s. 52).

3.1 Valg av metode

Som nevnt over må man velge metode etter hva man vil med undersøkelsen sin. Når det kommer til metodetilnærmingen må jeg finne ut om oppgaven vil bli deduktiv, induktiv eller om den vil ha en pragmatisk tilnærming. Gjennom en deduktiv tilnærming tar forskeren utgangspunkt i begreper og teori og lager en avgrenset tilnærming, i motsetning til i en induktiv tilnærming, hvor forskeren utgangspunkt ikke er i noe bestemt teorigrunnlag, men i en åpen problemstilling. Til sist har vi den pragmatiske tilnærmingmåten, også kalt abduksjon, som vil være en blanding av deduktiv og induktiv metode. Altså at en bytter mellom de to tilnærmingene underveis i prosjektet (Larsen, 2017, s. 24-25). Ut fra dette grunnlaget er min oppgave mest nær den induktive tilnærmingen, da jeg ikke har tatt utgangspunkt i noe teori på forhånd. Jeg har laget en åpen problemstilling formulert som et spørsmål.

Larsen (2017, s. 25) sier det er flere forhold som har betydning for hvilke metoder vi velger å bruke. Jeg har valgt og ta utgangspunkt i tre av disse:

Det første forholdet jeg har tatt utgangspunkt i er problemstilling for oppgaven min. Mitt mål med oppgaven er å få en større forståelse av hvordan barnehagepersonalet jobber med de yngstes kroppslige uttrykk (Bergsland & Jæger, 2014, s. 67). Her kan vi også trekke inn det andre forholdet jeg vil ta for meg, da det henger litt sammen, nemlig formålet med

undersøkelsen. Da jeg ikke skal finne prosent eller gjennomsnitt, vil det for min del bli lite hensiktsmessig å ta i bruk en metode som gir meg data i form av målbare enheter, dermed legger jeg fra meg tanken om kvantitativ forskningsmetode (Dalland, 2017, s. 52).

Det siste forholdet jeg vil ta for meg er egne forutsetninger og ressurser. Da jeg ikke har et spesielt forhold til kvantitative metoder fra før, vil det for meg, både med tanke på beherskelse av metoden og tidsrommet for innlevering være mest hensiktsmessig og ta i bruk en kvalitativ metode. Jeg føler meg altså tryggere på bruk av kvalitativ metode, da dette er noe jeg har tatt i bruk ved tidligere skoleoppgaver – med bruk av transkribering og analysering.

3.2 Intervju som kvalitativ forskningsmetode

Med bakgrunn i de betraktningene jeg har tatt over har valget mitt falt på en kvalitativ forskningsmetode. Metoden har som hensikt å fange opp mening og opplevelse som ikke lar seg tallfeste eller måle (Dalland, 2017, s. 52). Brinkmann & Tangaard (2012, s. 11) sier at når forskning er kvalitativ, vil det si at man har som hensikt og ta for seg hvordan noe gjøres, sies, oppleves, fremstår eller utvikles (Brinkmann & Tanggaard, 2012, s. 11).

For min del var det personalets erfaringer med observasjon av kroppslige uttrykk og hvordan det ble jobbet med som var interessant. Forskningsintervju er et av de mest utbredte kvalitative metodene som tas i bruk for å innhente data. Her får man kunnskap om menneskers liv og deres erfaringer (Brinkmann & Tanggaard, 2012, s. 16). Så formålet med et kvalitativt forskningsintervju vil da, slik jeg tolker det, være å innhente informasjon som går på personers egne opplevelser og erfaringer.

Innenfor kvalitativt intervju, finnes det flere forskjellige typer intervju. Jeg har valgt å gå for et semistrukturert intervju. Dette fordi denne typen intervju tar sikte på en fleksibel intervjuguide bestående av noen satte spørsmål og muligheten for oppfølgingsspørsmål, samt at en ikke trenger og ha en fast rekkefølge på spørsmålene. Dette kan også kalles et delvis strukturert intervju (Larsen, 2017, s. 99).

En del av forarbeidet til intervjuet består av og utvikle en intervjuguide. Dette er særlig påkrevd når en går for et semistrukturert intervju, slik som jeg har gjort. Her utarbeidet jeg diverse spørsmål som skulle stå sentrale i intervjuet mitt, samt en del oppfølgingsspørsmål jeg kunne støtte meg på om samtalen stoppet opp, eller om jeg ville ha et mer utdypende svar fra informanten min (Dalen, 2011, s.26). Jeg brukte lang tid på å utforme intervjuguiden min, da jeg ville at spørsmålene skulle bli best mulig. Jeg ønsket i tillegg at spørsmålene holdt seg

innenfor mitt valgte tema, og at det var gode oppfølgingsspørsmål jeg kunne ta i bruk om jeg trengte dette (Dalen, 2011, s. 26). I Dalen (2011, s. 28) står det også det anbefales sterkt å ta i bruk teknisk opptaksutstyr ved gjennomføring av intervjuet. Dette for å ta vare på informantens egne uttalelser. Dette er noe jeg ikke har gjort, da nye regler ved skolen sier at man ikke får ta i bruk slike hjelpemidler om det ikke søkes om tidlig nok. Så en av mine andre forberedelser var å skaffe meg en sekretær, slik at jeg fikk notert ned mest mulig under intervjuet. Men også slik at jeg som intervjuer kunne ha fokus på intervjuet og ikke på noteringen underveis. Det vil også bli viktig å minimere intervjueteffekten, også kalt kontrolleffekten. Det at jeg er tilstede i rommet skal ikke påvirke informantens svar på mine spørsmål. Det er viktig at mine egne meninger ikke skal skinne gjennom (Larsen, 2017, s.103).

Jeg har valgt å sende ut intervjuguiden min på forhånd. Dette fordi jeg vil at informantene mine skal ha mulighet til å forberede seg på hva intervjuet skal omhandle, og dermed stille litt sterkere til møtet. Jeg sendte da ut kun hovedspørsmålene, og beholdt oppfølgingsspørsmålene for meg selv.

3.3 Valg av informanter

Larsen (2017, s. 89) påpeker at det å bestemme hvem som skal være med som informanter er viktig for det videre forløpet. Det første bli å bestemme utvalget, som for meg falt på yrkesgruppen barnehagelærere. En profesjonsgruppe. Videre må jeg tenke på hvilke enheter jeg vil ha med meg. Også her nevner Larsen (2017, s. 89) at dette vil ha betydning på hva slags undersøkelse det blir til slutt. Jeg valgte å intervju pedagogiske ledere eller barnehagelærere. Antallet informanter er også viktig å tenke over. Når man har et forskningsprosjekt med en tidsklemme, slik som en bachelor, gjør en lurt i og ikke velge for mange informanter (Brinkmann & Tanggaard, 2012, s. 20). Brinkmann & Tanggaard (2012, s. 20-21) sier at et typisk studentprosjekt har mellom 3-5 informanter, noen ganger færre og noen ganger flere. Jeg har valgt å intervju 2 informanter.

Valg av informanter må også baseres på hva man ønsker å vite noe om. Man kan si at jeg har gjort et strategisk valg, da jeg valgte og intervju fagpersoner med bestemte kunnskaper og erfaringer; her med bakgrunn i småbarnsavdeling, og gjerne informanter med fordypning i småbarn eller generell utdanning med barn som fokus. Man kan også benytte seg av bekjenskaper når en skal velge informanter (Dalland, 2017, s. 74-75). Jeg valgte å intervju personer jeg hadde kjennskap til fra før. Jeg tok kontakt med aktuell styrer i barnehagen for så

å spørre om en pedagogisk leder eller barnehagelærer på småbarnsavdeling kunne ha interesse av å delta. Deretter ble jeg kontaktet av aktuelle informanter (2017, s. 75.)

Som allerede nevnt valgte jeg informanter på basis av bekjentskap, og jeg ønsket informanter som var fagpersoner. Jeg ville også ha noen fra småbarnsavdeling. Min første informant ,heretter kalt Klara, var utdannet barnehagelærer med fordypning i småbarns pedagogikk. Klara var ferdigutdannet i 2017, og har to år som pedagogisk leder på småbarn i to forskjellige barnehager. Hun jobbet som pedagogisk leder på en småbarnsavdeling da intervjuet fant sted. Informant to, Heretter kalt Trude, er utdannet barnevernspedagog, med videreutdanning i småbarn og barnehagepedagogikk, noe som kvalifiserer til å jobbe som pedagogisk leder. Hun har også videreutdanning i drama og veiledning. Hun har jobbet 3 år på småbarn, og har jobbet i nåværende barnehage i 9 år. Til sammen jobbet i barnehage i 15 år. Hun var ansatt som pedagogisk leder på småbarnsavdeling da intervjuet fant sted.

3.4 Gjennomføring av intervjuene

Jeg valgte å gjennomføre intervjuet ansikt til ansikt. Slik har jeg mulighet for å stille løpende oppfølgingsspørsmål underveis. I tillegg blir prosessen mer personlig på denne måten. Gjennomføring over mail og telefon ville for meg blitt for upersonlig, og jeg ville da heller ikke fått med meg informantens kroppsspråk og generelt konteksten omkring intervjuet. Før intervjuet hadde jeg sendt intervjuguide og informasjonsskriv. Jeg startet intervjuet med litt smaltalk og introduserte informanten før vi sammen gikk igjennom informasjonsskriv. Som retningslinjene fra skolen sier, fikk jeg et muntlig samtykke fra mine informanter. Vi fikk slik skapt en felles forståelse for hva hensikten med intervjuet var, da vi snakket litt om selve intervjuet på forhånd (Dalland, 2017, s. 80).

Intervjuene fant sted på ett møterom i gjeldende barnehage, med minimale sjanser for å bli avbrutt. Dette er viktig for meg som intervjuer og for informanten. Det kan være vanskelig å konsentrere seg om en blir avbrutt opptil flere ganger (Dalland, 2017, s. 81-82).

Etter at formelle ting var avklart satte vi i gang med samtalen. Jeg oppfordret i starten av intervjuet informantene om å komme med sine tanker omkring temaet. Her var det viktig for meg å la informantene fullføre før jeg eventuelt kom med kommentarer eller videre spørsmål (2017, s. 83). Det var viktig for meg, som ganske ny i intervjufeltet, å ikke avbryte informanten. Jeg tok hensyn til informantene, og stilte ikke oppfølgingsspørsmål før det var nødvendig. Det er som Dalland (2017, s. 83) sier: «Å avbryte en god fortelling for å spørre om et årstall kan være ødeleggende» (Dalland, 2017, s.83).

Underveis i intervjuene la jeg stor vekt på å lytte, og slik en genuin interesse for hva informantene hadde og fortelle meg (Dalen, 2011, s. 32). Ikke bare for informantene sin del, men også fordi jeg selv oppriktig hadde en genuin interesse for temaet. Det var viktig for meg å holde fokus underveis, og jeg måtte holde fokus underveis, slik at jeg fikk med meg ting som ble sagt, og slik at jeg eventuelt fikk stille gode oppfølgingsspørsmål. Dalen (2011, s. 32) sier at dette handler om å vise anerkjennelse ovenfor informantene, både ved måten det stilles spørsmål på og hvordan det lyttes til informantene på. Dette var også en av grunnene til at jeg valgte og ha med meg en sekretær. Dalen peker også på viktigheten å kunne etablere blikkontakt, for slik å gjøre meg nytte av den ikke-verbale kommunikasjonen, samt de verbale kommentarene (2011, s.33).

Det fungerte bra å stille åpne spørsmål som krever svar ut over ja/nei. Slike spørsmål krever noe av begge partene i en samtale. I stedet for å slå meg til ro med alle svarene jeg fikk, gikk jeg videre i spørsmållstillingen. Dette gjorde jeg for å komme nærmere kjernen for hva informantene egentlig mente.

Jeg følte på meg selv under intervjuet at jeg var flink på å stille åpne spørsmål, men der jeg ikke ble forstått eller fikk kortere svar stilte jeg oppfølgingsspørsmål eller prøvde og reformulere spørsmålet jeg allerede hadde stilt.

Jeg avsluttet intervjuet med å spørre om informantene mine om de hadde noe å tilføye. Jeg rundet av samtalen på avslappende måte og uformell måte, slik fikk jeg også litt ekstra informasjon, noe som ga meg en litt mer utdypende forståelse av det informantene allerede hadde fortalt (Dalland, 2017, s. 84).

3.5 Etterarbeid og behandling av innsamlet data

Etter gjennomført intervjuer, ble dataene fra samtalene bearbeidet. Da jeg hadde med meg sekretær, og ikke har tatt i bruk lydopptak, handlet det for min del om å rettskrive notatene jeg hadde fått. Notatene ble sendt informantene for godkjenning. Det at jeg selv gikk over den innsamlede dataen ga meg en større sjanse til å bli kjent med mine egne data. Slik fikk en større forståelse av hva som var blitt sagt (Dalen, 2011, s. 55).

Jeg ba på forhånd sekretæren min til og skrive på bokmål, da jeg ved tidligere anledninger har kunnet misforstå utvalgte ord eller fraser på en annen dialekt. Jeg valgte også å se over og

omformulere alt til bokmål før jeg sendte det i retur til informanter. Dette for å få bekrefte at de var forstått rett, slik at det ikke ble noen forvirring her.

Jeg begynte deretter å dele opp dataene mine opp i kategorier. Det ville gjøre det lettere for meg å drøfte innholdet. Slik fikk jeg også et overblikk over materialet, og var i stand til å se sammenhengen mellom den forskjellige dataen (Brinkmann & Tanggaard, 2012, s. 37).

Koding var også en del av prosessen med etterarbeidet. Dette tok jeg fatt på etter å ha delt opp i mindre deler. Dette fordi jeg hadde en bedre oversikt over innholdet i dataen min på dette tidspunktet. Koding handler om å sette en merkelapp på hva ting egentlig handler om.

Hensikten med dette var for min del å kunne kategorisere ting enda mer, slik at jeg hadde et grunnlag for en mer tolkende og teoretisk tilnærming til dataen min (Dalen, 2011, s. 62).

Etter å ha gått gjennom de to prosessene kom jeg fram til ulike drøftingskategorier, som jeg skal drøfte med funnene mine senere i oppgaven.

3.6 Forskningsetiske valg

«Samfunnet stiller krav om at all vitenskapelig virksomhet skal reguleres av overordnede etiske prinsipper som er nedfelt i lover og retningslinjer» (Dalen, 2011, s. 100). På bakgrunn av dette må jeg som forsker ta utgangspunkt i at jeg må forholde meg til forskjellige etiske retningslinjer når jeg gjennomfører et forskningsprosjekt. Jeg har valgt og forholde meg til Dalens (2011, s 100- 104) etiske refleksjoner, slik han har skissert dem. Jeg vil ikke gå inn på alle punktene, da noen ikke er relevante for min oppgave.

Jeg tok ikke i bruk lydopptak som et hjelpemiddel underveis i prosjektet mitt, slik kunne jeg se bort ifra punktet om meldeskjema til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Det første punktet jeg vil ta for meg er kravet om informert og fritt samtykke, samt å informere dem som utforskes og ta hensyn til kravet om konfidensialitet(2011, s. 100-101) . Dette går ut på at informantene mine på forhånd ha fått informasjon om hva prosjektet skal omhandler, hvilken informasjon som blir brukt, informasjon om anonymisering og taushetsplikt. Jeg sendte informasjonsskriv på forhånd, som også inneholdt informasjon om muntlig samtykke som vi skulle gå gjennom ved intervjustart. Informanten ble gjennom dette informert om alt som hadde med taushetsplikt å gjøre, deres rett til å trekke seg på ethvert tidspunkt og at jeg ville medbringe en sekretær. Det er særlig viktig å informere om taushetsplikten som omfatter både meg og min sekretær. Slik vil informantene føler seg

trygge på at det den sier ikke kan spores tilbake til vedkommende (2011, s. 100-102).

Informasjonsskrivet vil ligge med i oppgaven, hvor en kan se alt som er nevnt over.

Jeg har også valgt og kalle mine informanter for Petra og Trude, da ved fiktive navn, for og opprettholde anonymiteten i oppgaven, da dette er noe som er lovet informanten (Dalland, 2017, s. 93). Dette er også gjort fordi det personaliserer mine to informanter. Det er viktig å huske at de jeg har intervjuet også er personer, og ikke objekter for min oppgave. Jeg har også gjort dette fordi det faller meg naturlig etter tre års utdanning og anonymisere, og fordi det skal bli enklere og mer oversiktlig og følge med i teksten.

3.7 Metodekritikk

En av de største fordelene ved kvalitativ metode har for min del vært at man møter informanten sin ansikt til ansikt. Dette setter standarden for en åpen og klargjørende samtale. En har mulighet til og stille oppfølgingsspørsmål og rydde opp i eventuelle misforståelser underveis i samtalen (Larsen, 2017, s. 29).

Om en skal gå over til de litt mer kritikkverdige delene ved kvalitativt intervju kan en se på transkriberingsprosessen. Dette fordi det er mer tidkrevende, og det krever mer av meg som forsker å sette seg inn i transkribert data enn det ville gjort med en kvantitativ undersøkelse bestående av avkryssninger i et eventuelt spørreskjema (2017, s.29).

En annen ulempe kan være at den som blir intervjuet blir påvirket av meg som intervjuer på en eller annen måte og dermed kanskje svarer de han/hun tror jeg som intervjuer vil høre, og ikke det en selv mener. Her refererer jeg da altså til kontrolleffekten som tidligere nevnt i oppgaven(2017, s.29). Det at jeg også til tider kan ha følt meg usikker i rollen som intervjuer kan påvirke informanten til ikke svare så oppriktig som en kanskje ville ha gjort. Derfor har det vært viktig for meg å ha en rolig og avslappet holdning når jeg har gått inn i intervjusituasjoner.

4. Funn og drøfting

I denne delen av oppgaven min vil jeg presentere mine funn og drøfte de i henhold til teorien som er presentert tidligere i oppgaven. Dette for å besvare min egen problemstilling:

På hvilken måte imøtekommes de yngste barnas kroppslige uttrykk? Hvordan forstås og tolkes de?

Jeg har valgt og dele opp denne delen i kapitler, likt som det jeg har delt opp i teori kapitelet. Samtidig som jeg har valgt og fjerne underkapitlene. Dette fordi jeg vil skape en flyt i teksten, og ikke begrense teksten til underkapitlene. Mine funn vil også bli presentert løpende i teksten, av samme grunn.

4.1 De yngste barnas kroppslighet

Hva tenker du om temaet de yngste barnas kroppslige uttrykk? Det var det første spørsmålet jeg stilte både Trude og Petra under intervjuet. For å skaffe en større forståelse for tematikken og for å avklare om vi var på samme tanke når det kom til nettopp dette temaet. Når jeg stilte dette spørsmålet sa Petra: «Det er alfa omega, det er måten de kommuniserer alt på». Hun fulgte opp med noen eksempler:

«Det er hele hverdagen, i forhold til at de løper mot yttergangen og vil kle på seg, det er mye peking. (...) De peker på bleien sin eller tar på rumpa si, da vil de kanskje bytte bleie».

Trude svarte at:

«Det er deres hovedkommunikasjon når de er små, de fleste har jo ikke språk. (...) Det er viktig å være oppmerksom på å kjenne de forskjellige barnas kroppslige uttrykk. (...) Det er viktig å anerkjenne det kroppslige uttrykket også, ikke bare det å skulle klare og snakke, men være en god støtte i det de gjør».

Gjennom det Petra sier ser jeg på i lys av det Løkken (2004, s. 17) argumentet for: at kroppen vet og forstår gjennom blant annet aktivitet og handling. Barnet vet at det gjennom å handle vil det få den voksnes oppmerksomhet, og slik kan formidle det hun vil.

Det Trude sier kan an sees i lys av det Wolf(2014, s.98) sier om det å rette fokuset over på andre uttrykk enn det verbale. Det og kunne støtte opp om barnas andre måter å kommunisere på. Det Petra og Trude her er enige om er at de yngste barnas kroppslige uttrykk er en av de viktigste måtene å kommunisere på. Det at de bruker hele kroppen. Det Dragland (2016, s. 15)

sier om at armer og bein også er en stor del av kommunikasjonen mener jeg også at Petra her trekker inn da hun snakker om hvordan barnet for eksempel peker for å oppnå det uttrykket hun vil.

Lindseth (2004, s.18) og Brodin & Hylander (2004s. 32) snakker om det at ikke alle barn er like enkle og forstå. Det at det er store forskjeller i hvordan barna uttrykker seg. Trude sier dette: «Det er ikke alle som snakker så høyt, men man må være med å bekrefte og styrke dem. For eksempel de barna som trekker på skuldrene men ikke sier mer». Her vil det da være viktig å forstå barna, hvilke følelser som styrer barnas tolkninger. Det kan ses på slik Petra sier: «Det viktigste er å kjenne ungene, det hjelper mye og kjenne barnas personlighet».

Videre sier Trude at: «Det er viktig å være oppmerksom på å kjenne de forskjellige barnas kroppslige uttrykk. Det er kompetanse som må være tilstede. Vi begynner å jobbe med dette tidlig, kartlegger hvilke kroppslige uttrykk de forskjellige barna bruker». Det hun sier her ser jeg i lys av det Sandvik (2006, s. 15) sier om å være oppmerksom på detaljene i kommunikasjonen. Da det er akkurat det de gjør her, ved å kartlegge hvilket barn som gjør hva. På denne måten vil personalet skape seg en større forståelse av barnet, og gjøre barnets uttrykk mer tilgjengelig for seg selv. Ved å jobbe på en slik måte som Trude her beskriver vil barnehagen skape en atmosfære rundt barna hvor de utprøver barnas rett til å bli sett, hørt og forstått. Slik Rammeplanen (2017, s.16) sier at de skal gjøre i sitt arbeid.

For meg virker det også som om både Trude og Petra har en grunnleggende bevissthet om at de yngste barna i barnehagen ikke har noe annet språk enn det kroppslige i starten av sine leveår, og jeg vil knytte det opp imot det Sandseter, Hagen & Moser (2018, s. 28) sier om at: «Små barna har «kun» kroppen å uttrykke seg med». Noe som igjen støtter seg på det Schibbye & Løvlie (2017, s. 82) sier: «det kroppen formidler, utklasser verbale uttrykk».

Om vi går videre, så sa Trude på et tidspunkt i intervjuet: «Hvert barn har sin egen måte å snakke på».

«Når jeg sier: gråt som kommunikasjonsform, hva tenker du da?» var det første spørsmålet jeg stilte informantene mine når vi gikk over til andre kommunikasjonsformer.

Trude svarte da: «Det er den første måten de kommuniserer på, det er barn som gråter. Man har de som skriker lite og de som skriker mye. Man lærer etter hvert hva de skriker for».

Petra sitt svar var:

«Det første jeg tenker er at det er deres måte å si ifra om noe på, spesielt de alle minste uten språk. Det er tross alt ikke lett for de og si ifra om tanker og følelser om noe er urettferdig».

Her også kan man se en liten forskjell i svarene, men igjen så handler det om det samme. Om en ser det i lys av det Rossholt (2010, s. 105) sier at i likhet med søvn og behovet barn har for mat er gråten en værensform. Selv om det ikke er akkurat dette man kan lese av det Trude og Petra sier vil jeg si at det Rossholt her sier støtter opp om deres utsagn. Trude sier videre at: «Gråten kan være vanskelig å fortolke riktig, det kan være så mye bakgrunn for gråten. Den kan være vanskelig å hjelpe barna med». Petra nevner også noe i samme gate: «Det er vanskelig, fordi; «skriker du fordi du har vondt eller er noe ekkelt?». Det er en veldig tydelig kommunikasjonsform, men den kan være vanskelig å forstå. Da blir det viktig å anerkjenne gråten». På akkurat dette vil jeg trekke frem Rossholt (2010, s. 111-112). Hun sier noe om at gråten gjør noe med oss som personer. At man må stille seg åpen for det som skjer, og ha et åpent blikk på hvordan en skal gå inn i situasjonen. Gråten møtes tross alt på ulike måter av personalet, og her snakker de om hvordan det kan være vanskelig å forstå barnets gråt. Det kan også ses i lys av det Rossholt (2010, s. 107) sier om at gråt ikke bare er gråt for personalet. I underbevisstheten vil personalet saumfare sine egne tanker, om hvordan de har lært seg å kjenne barnet. Hvilken gråt er dette? Petra sier at: «Det viktigste for meg er at de føler seg trygge. Jeg snakker med dem, selv om jeg kanskje ikke får så mye tilbake. Det handler om nærheten, og følelsen av at jeg forstår at noe er galt». Man kan si Petra skaper den følelsmessige relasjonen med barnet. En relasjon som er ulik fra gang til gang (Rossholt, 2010, s. 112). Dette handler også om hvordan gråten møtes. Hvordan Petra tar barne nært seg, og kanskje tar i bruk et fang som et materielt hjelpemiddel (Rossholt, 2010, s. 106).

Trude sier også dette: «De skriker jo ikke bare med tårer, men de bruker hele kroppen». Sett opp mot det (Rossholt, 2010, s.105) sier om at stemme og kropp henger sammen når det kommer til de kroppslige uttrykkene, stemmer nok dette ganske bra. Den voksne kan sette seg på huk, eller i hvertfall nærme seg barnet på barnets nivå(Rossholt, 2010, s.112). Trude sier at: «Man må anerkjenne alle disse måtene, da de er like mye verdt. Møt barna på deres nivå, finn sammen ut hva som vil bli best for barnet». Som allerede nevnt sier både Trude og Petra at gråten kan være vanskelig og tolke, og det kan være vanskelig å vite hvordan man kan hjelpe. Sett i lys av det Rossholt (2010, s. 104) sier så har som regel de fleste ikke et

svar på hvorfor de gjør slik som de gjør. Det bare faller naturlig, og det er det som blir best for nettopp de voksne og barnet.

«Det første man ser er blikk, barna viser mye med blikk» sier Trude. Petra sier også at det er «mye blikk» når det kommer til de minstes kommunikasjon. Dette sier også Schibbye & Løvlie (2017, s. 80) ved å si at «den første dialogen utspiller seg ved blikk». Selv har jeg sett i praksis virkningen av blikk. Hvordan de yngste barna fester seg til et objekt, for så å se rundt seg om noen andre har lagt merke til det hen ser på. Trude sier videre: «Vi må være nært på alle hele tiden, slik at man ser disse blikkene. Spesielt på de barna som kanskje ikke sier så mye, de vil bli viktige å knytte en relasjon med, slik at en lærer og se og tolke blikkene». Som Sandvik (2006, s. 14 + 43) sier er det med blikket barna gjerne prøver å fange vår oppmerksomhet. Det blir viktig å legge merke til hvor barna fester blikket sitt, for så å anerkjenne at vi forstår, og ser de. Når de ser seg om for å se om personalet også har lagt merke til det de ser på. Da vil det bli viktig å anerkjenne at «vi ser deg, og forstår deg».

4.2 Voksenrollen

Rammeplanen (2017, s.17) sier at: «Personalet skal være lydhør for barnas uttrykk og imøtekomme deres behov for omsorg med sensitivitet». Dette sier både Petra og Trude mye om. Der de snakker om hvor viktig det er at barna har rett til å bli sett og hørt på hver sin måte. Sett i lys av det Sandvik & Johannesen (2008, s. 85) sier om at det i «større grad handler om at barnet skal føle seg sett og forstått» mener jeg både Trude og Petra har en fin tilnærming til hvordan de skal være som voksne rundt de yngste barna.

Når Petra sier at «det viktigste for meg er at barna føler seg trygge» vil jeg støtte meg på det Sandvik (2006, s. 10) sier om at det handler om å forstå barn, og skape relasjoner. Da det er nettopp dette som vil skje mellom Petra og et barn, om barnet føler seg trygt. Det vil skapes en relasjon, som jeg mener vil styrke Petra som voksenperson for barnet.

Både Petra og Trude nevner noe om at en må se hele barnet. Og på denne måten vil de ha kunnskapen til å kunne ta se helheten og ta den vurderingen de mener vil være best for barnet (Sandvik, 2006, s.14). De vil også da ha kunnskapen til å forstå hva barnets vilje er om de peker på noe, og ha en større kapasitet til å hjelpe barnet (Sandvik, 2006, s.20). Trude sier videre noe om hvordan hun går fram om barnet vil noe, som hun kanskje ikke helt forstår: «Det vil være viktig og jobbe med barnet. Ikke imot det. Sammen med barnet komme frem til hva det vil. Om barnet for eksempel peker så kan jeg spørre om det er dette hen vil ha». Dette

ser jeg i lys av det Sandvik (2006, s. 15) sier om å bekrefte ovenfor barnet at du har sett det, og at dere sammen skal finne ut av hva det er.

Til slutt når det kommer til voksenrollen sier Trude: «det er viktig og være nok voksne tilstede». Slik jeg forstår Trude her sier hun noe om personaltettheten på jobb, hun trekker også inn at «med for lite voksne kan det fort bli kaotisk på avdelingen, og dette merker barna». Dette vil jeg se i lys av det Sandmoen, Hagen & Moser (2018, s. 31) sier om at også de voksnes kroppslighet spiller en rolle. Fordi de uttrykkene voksne gir fra seg i en hektisk hverdag også kan smitte over på barna.

Voksenrollen stilles i et viktig lys av både Petra og Trude når det kommer til de yngste barnas kroppslige uttrykk. Det å møte barna på en god måte, slik at alle føler seg både sett og hørt. Dette seg ned på barnas nivå, og snakke med dem på deres nivå.

4.3 Medvirkning

I barnehageloven §3 står det at «barn i barnehagen har rett til å gi uttrykk for sitt syn på barnehagens daglige virksomhet». Det står videre i §3 at «barnets synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med dets alder og modenhet». Dette vil da si at det også gjelder de yngste barna i barnehagen. I Grunnloven vår står det også noe om barns medvirkning: «Barn har krav på respekt for sitt menneskeverd. De har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling. (Grunnloven §104). Også her ser man klart og tydelig at alle barn har rett til medvirkning, også de yngste.

Jeg spurte mine informanter om de yngste barna får medvirke i sin hverdag. Petra svarte da: «De får absolutt være med å medvirke i sin egen hverdag». Videre sier hun:

«De er veldig tydelige på meningene sine, gjennom sine kroppslige uttrykk og gjennom det språket de har. Et eksempel nå er at det begynner og bli mildt ute, og da blir det snakk om votter. De kan vise tydelige tegn på at de ikke vil ha vottene på, så de tar dem av seg. Det skal de selvfølgelig få bestemme selv.»

Dette er et eksempel på hvordan de yngste barna kan medvirke. Berit Bae (2012, s.18) henviser til de generelle kommentarene satt sammen av barnekomiteen i 2009, hvor hun presenterer forskjellige sitat fra kommentarene. En av hennes kommentarer går på de yngstes rett til medvirkning. Hun sier at «Også barn på småbarnsavdelinger skal ha rett til å bli møtt med respekt for det de uttrykker» (Bae, 2012, s.18).

Petra sa, som allerede nevnt, at barna absolutt får være med og medvirke, hun la også til at: «Det kan også være dager det ikke er et alternativ å ta av seg vottene på grunn av kulde». Johansson (2013, s. 66) sier noe om at voksne kan handle ut ifra sitt eget syn når det kommer til hva som er bra for barnet. Det beskrives som «*de voksne vet best*» (forfatters utheving). Det kan forklares som en strategisk handling, som skal ha måloppnåelse sentralt. Her vil en da stå i et dilemma. Man har den voksnes syn på hva det mener er rett ovenfor barnet, og barnet syn på hva hen vil. Så dilemmaet her er hvordan en skal kommunisere til barnet at i dag ikke er dagen for å ta av seg vottene, uten at barnet føler seg «trampet på» når det kommer til dets meninger. Om vi ser videre på det Petra nevnte som eksempel, sa hun videre: «Dager det ikke er et alternativ handler det om å kommunisere med barnet, snakke med det og prøve å få de til og forstå hvorfor det er slik akkurat i dag». Johansson (2013, s. 66) sier også at «iblant kolliderer barnas og de voksnes ønsker». Noe som ofte kan skje i slike situasjoner som Petra beskriver. Det handler da om å sammen med barnet prøve og komme frem til en løsning. Men noen ganger kan barnet stå så sterkt på sin mening, at den voksnes ønsker ikke går igjennom. Da kan den voksne tilslutt akseptere neiet fra barnet, og avvente til barnet selv forstår hva den voksne ville med det hun sa. I akkurat dette eksempelet kan det være at barnet får gå uten votter, men etter en stund selv vil komme til den voksne og uttrykke at det fryser, og når den voksne nok en gang tilbyr vottene vil barnet gjerne ha de på (Johansson, 2013, s. 66-67).

Trude sier også noe om barns medvirkning:

«To – tre åringer er veldig kroppslige. Noen barn trenger å løpe, noen barn vil ikke sitte i ro ved samlingen. De må få lov til å gå når de selv vil det. Sitte å fokusere kan de gjøre senere. Det krever mye av oss voksne å vite hva barnet vil. Vi må anerkjenne de kroppslige uttrykkene, slik at barna selv får uttrykt seg.»

Som en kan se her har Trude en litt annen måte og trekke inn medvirkning på, men også denne måten for medvirkning vil være viktig. Dette ser jeg i lys av det Sandvik (2006, s. 21) sier om at personalet må legge merke til hver merking barnet gjør. I denne situasjonen er det snakk om å ikke ville sitte i ro lenge i samlingsstunden. Og da legge merke til dette å selv la barnet forlate stedet vil da være en form for medvirkning. Det kan også knyttes videre opp mot det at barna selv må få muligheten til å kjenne sin egen kraft til å medvirke. Følge egne lyster og sitt eget mot (Sandvik, 2006, s. 15).

Det som kan ses i både det Trude og Petra sier er at barn ser ut til å ha en egen vilje over hva de vil, og dermed må de få muligheten til å utrette sine egne valg, selv om det alltid kanskje

ikke er slik at den voksne vil det samme, og hva den voksne vil og hva barnet vil kanskje krasjer litt (Sandvik, 2006, s. 10; Johansson, 2013, s.66).

5. Avslutning

Gjennom arbeid med denne oppgaven med intervju, analysering og drøfting rundt temaet kan en si at jeg har fått mange nye synspunkter på hvordan de voksne i barnehagen tenker om de yngste barnas kroppslige uttrykk og hvordan de møter, tolker og forstå de. Jeg har snakket med to informanter, som begge er pedagogiske ledere for en småbarnsavdeling. Det at jeg har intervjuet kun to informanter vil for min del si at oppgaven min ikke er en fasit på hvordan det gjøres i alle barnehager, og jeg kan dermed ikke konkludere med noe spesifikt. Men for å svare på min problemstilling: *På hvilken måte imøtekommes de yngste barnas kroppslige uttrykk? Hvordan tolkes og forstås det?*

Ut ifra de funnene jeg har kommet opp med kan en se at det er utfordringer med også løsninger på utfordringene med å ta hensyn til de yngste barnas kroppslige uttrykk. Begge mine informanter trekker frem ordet å anerkjenne ofte, samtidig som de snakker om å ta stilling til at alle barna blir både sett, hørt og forstått.

Utfordringene begge mine informanter snakker om handler nettopp om dette å forstå barnet, og hva det ønsker og få fram. Selv kan jeg forså at dette kan være vanskelig, da jeg selv har erfart det samme i mine praksisperioder. Her har jeg dog forstått det slik at det handler om å ha kunnskap om barna. Det å kjenne barna på en ordentlig måte, slik at en lærer seg å forstå de forskjellige kroppslige uttrykkene til barna.

Slik jeg har tolket det fra mine informanter handler det om å møte barna på deres nivå og snakke med dem, ikke se bort om barnet tar kontakt med deg. Sammen med barnet handler det om å tolke å forstå. Samarbeid mellom voksen og barn vil være basen for de yngste barnas kroppslige uttrykk.

Jeg håper at denne oppgaven vil være til nytte for andre i fremtiden, og at noen vil ha bruk for erfaringene mine informanter har kommet opp med. Jeg har i hvert fall fått mye ny informasjon, og flere blikk på hvordan de yngste barnas kroppslige uttrykk kan møtes, og det er tips og inspirasjon jeg vil ta med meg videre.

Jeg vil dog presisere at dette kun er et smalt utvalg av informanter, og at dette ikke er en fasit på hvordan ting bli gjort omkring i forskjellige barnehager.

6. LITTERATURLISTE

- Bae, B. (2012) *Barnehagebarns medvirkning*. I Bae, B., Fennefoss, A. T., Grindland, B., Jansen, K. E., Johannesen, N., Myrstad, A., ... Sverdrup, T. *Medvirkning i barnehagen: potensialer i det uforutsette*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Barnehageloven. (2005). Lov om barnehager (Lov-2005-06-17-64). Hentet fra: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64/KAPITTEL_5#KAPITTEL_5
- Brinkmann, S., & Tanggaard, L. (2012). *Kvalitative metoder empiri og teoriutvikling*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Brodin, M., & Hylander, I. (2004). *Selv-følelse å forstå seg selv og andre*. Oslo: Damm.
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode - en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Dragland, &. (2016). *Kroppen snakker : Ny viten om kroppsspråket vårt*. Oslo: Flux.
- Grunnloven. (1814). Kongeriket Norges Grunnlov (Lov-1814-05-17). Hentet fra: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17/KAPITTEL_5#KAPITTEL_5
- Johannesen, N. (2012) *Å se det unike i små barns uttrykk: Med Levinas som linse*. I Bae, B., Fennefoss, A. T., Grindland, B., Jansen, K. E., Johannesen, N., Myrstad, A., ... Sverdrup, T. *Medvirkning i barnehagen: potensialer i det uforutsette*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Jæger, H., & Bergsland, M. D. (2014). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Oslo: Cappelen Damm akademisk
- Johansson, E., & Jahr, M. (2013). *Små barns læring : Møter mellom barn og voksne i barnehagen*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Johannesen, N., & Sandvik, N. (2008). *Små barn og medvirkning : Noen perspektiver*. Oslo: Cappelen akademisk forl.
- Jonassen, T. (2016). *Gerd Abrahamsen: Anerkjenn barnas gråt*. Hentet 27.04.2019, fra Barnehage.no: <https://www.barnehage.no/artikler/anerkjenn-barnas-grat/427458>
- Kiester, S., & Kiester, Edwin. (2011). *Babyens hemmelige språk*. Oslo: Cappelen Damm
- Kunnskapsdepartementet. (2017) *Rammeplan for barnehagen: Innhold og oppgaver*.

- Larsen, A. K. (2017). *En enklere metode veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*. Bergen: Fagbokforl.
- Lindseth, L. B. (2004). *Jeg ser det på deg slik forstår du kroppsspråk*. Oslo: Cappelen.
- Løkken, G. (2004). *Toddlerkultur: om ett- og toåringers sosiale omgang i barnehagen*. Oslo: Cappelen.
- Rossholt, N. (2010). Gråtens mange ansikter – Toner og tempo i barnehagen. *Nordic Studies in Education*, 30(02), 102-115 ER. Hentet 29.04.2019 fra:
<http://www.idunn.no/np/2010/02/art03>
- Sandgrind, S. W. (2018). *May Britt Drugli: Derfor er det viktig å ha fokus på følelser i arbeidet med de yngste barna*. Hentet 01.04.2019, fra Barnehage.no:
<https://www.barnehage.no/artikler/may-britt-drugli-derfor-er-det-viktig-a-ha-fokus-pa-folelser-i-arbeidet-med-de-yngste-barna/438392>
- Sandvik, N., & Norge Kunnskapsdepartementet. (2006). *Temahefte om de minste barna i barnehagen*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Schibbye, A., & Løvlie, E. (2017). *Du og barnet : Om å skape gode relasjoner med barn*. Oslo: Universitetsforl.
- Stabell, C. (2017). *Barnehagedekning før og nå*. Hentet: 04.02.2019 fra Statistisk Sentralbyrå:
<https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/barnehagedekning-for-og-na>
- Ukjent. (2019). *Barnehage*. Hentet: 04.02.2019, fra Statistisk Sentralbyrå:
<https://www.ssb.no/barnehager/>
- Wolf, K. D. (2014). *Små barns lek og samspill i barnehagen*. Oslo: Universitetsforl.

7. Vedlegg

7.1 Intervjuguide

Problemstilling: På hvilken måte imøtekommes de yngste barnas kroppslige uttrykk? Hvordan forstås og tolkes de?

Intervjuguide (vil intervju tre ped.ledere i forskjellige barnehager)

Personlig informasjon

- Hva slags utdanning og erfaring har du?
  - Har du noen videreutdanning og eller fordypning? I så fall, hvilke?
  - Hvor lenge har du jobbet på småbarn?
  - Hvor lenge har du jobbet på arbeidsplassen du arbeider på nå?

Tanker om tema

- Hva er dine tanker om de yngste barnas kroppslige uttrykk?
  - Har du noen eksempel fra hverdagen om temaet?

Tema: barns kroppslige uttrykk

- I barnehagehverdagen uttrykker de yngste barna seg mye gjennom kroppen. Hva slags kroppslige uttrykk møter/observerer/erfarer du i hverdagen?
  - Hvordan blir disse kroppslige uttrykkene forstått/tolket?
  - Har du eksempel?
- På hvilken måte vil du si personalet i barnehagen imøtekommer de ulike kroppslige uttrykkene hos de yngste barna?
  - Tolkes de kroppslige uttrykkene «direkte», eller tas det tid til og sammen med barnet tolke hva barnet vil?
    - Omsorg
    - Annerkjennelse
    - Lytte

- Forstå
- Tålmodighet
- Har du eksempler?
- Hvordan jobber du som barnehagelærer, sammen med personalet, med hvordan å forstå og imøtekomme de yngste barnas kroppslige uttrykk?
  - Evt. på hvilken måte jobbes dette med?
    - Observasjoner
    - Praksisfortellinger
    - Veiledninger
    - Personalmøter
  - Har du noen tanker om hvordan dere kunne jobbet med det?
    - Observasjoner
    - Praksisfortellinger
    - Veiledninger
    - Personalmøter
    - Medvirkning
  - Har du eksempler?

Om vi nå går over til for eksempel. gråt. (evt. annet følelsesaspekt, om gråt er gått inn på tidligere- for eksempel. sinne, glede, kjærlighet, frustrasjon)

- Når jeg sier: « De yngste barnas gråt som kommunikasjonsform» - hva tenker du da?
  - Hvordan møter du gråt hos de yngste?
    - Trøst
    - Omsorg
    - Annerkjennelse
    - Lytte
    - Har du eksempler på dette?
- Vi kan også se på andre kommunikasjonsformer. Som for eksempel. å peke eller strekke seg. Hvordan vil du si dette imøtekommes og fortolkes?
  - Hva er dine tanker om denne kommunikasjonsformen?
  - Hvordan vil du si man kan fortolke denne formen for kommunikasjon?
  - Hvordan imøtekommes dette?
- Er det andre kommunikasjonsformer du ønsker og trekke frem til slutt?

7.2 samtykkeskjema

Informasjonsskriv til informanten

Vi har vært i kontakt og snakket om din deltakelse i mitt bachelorprosjekt «De yngste barnas kroppslige uttrykk». Jeg er svært glad for at du vil bidra, fordi dine tanker rundt mitt tema er av stor interesse for meg. Målet med prosjektet er og finne ut hvordan de ansatte i barnehagen imøtekommer, tolker og forstår de yngste barna i barnehagens kroppslige uttrykk.

Mine veiledere i prosjektet er Ulla-Britt Ertsås og Jon Olaf Berg ved Dronning Mauds Minne Høgskole. Arbeidstittlen «De yngste barnas kroppslige uttrykk» er under bearbeiding, og den kan endres underveis.

De empiriske undersøkelsene dreier seg om ett eller flere dybdeintervju med et utvalg av barnehageansatte. Jeg ønsker og ha med meg en sekretær under intervjuene for og sikre innsamling av data på en mest mulig effektiv måte.

Prosjektet skal være ferdig innen 03.05.2019. Det er frivillig å delta, og du kan når som helst trekke deg fra prosjektet uten å måtte begrunne det.

All innsamling vil være anonymisert, og deres personopplysninger vil ikke være gjenkjennbare i oppgaven.

Jeg har mottatt informasjon og er villig til og delta i studien __ JA __ NEI

Jeg ser frem mot et godt samarbeid!

Ta kontakt ved spørsmål og kommentarer.

Mvh

Mona Neeraas

Bachelorstudent ved Dronning Mauds Minne Høgskole